İLİM
Dinî Bir Zorunluluktur

İLİM
DİNÎ BİR ZORUNLULUKTUR

Prof. Dr. Nasır el-Umer

Çeviri

Ahmet İhsan Dündar

بسم الله الرحمن الرحيم

Mukaddime

Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder; O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. O'na tevbe ederiz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kime hidâyet ederse, onu saptıracak yoktur. Kimi de saptırırsa, ona hidâyet bahşedecek yoktur. Bir ve tek olan, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah bulunmadığına şehadet ederim. Muhammed'in

O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehadet ederim. Allah, O'na, ailesine ve ashabına çokça salât ve selam eylesin.

Bundan sonra;

Hiç kuşkusuz ilim, fert fert ve bir bütün olarak toplum hayatının üzerine kurulduğu zorunlu maslahatlardandır. Bu zorunlu maslahatlarda bozukluk olduğu takdirde hayat nizamı düzgün işleyemez. Bahsedilen bu zaruri maslahatlar gerçekleştirilmediği takdirde toplumun durumu bozulmaya meyleder ve Şari'in onun için istemiş olduğu yoldan sapar.

İmam Şatıbî *rahimehullah* şöyle diyor: "Bunların (yani zaruri maslahatların) korunması iki şeyle olur:

a) Bu maslahatların rükünlerini yerine getirip, kurallarını sabit kılmak. Bunun yolu varlık bakımından bu hususlara riâyet edilmesidir.

b) Gerçekte var olan ya da olması beklenen bozukluğu bu maslahatlardan uzak etmek. Bu da yokluk bakımından bunlara riâyet edilmesinden ibarettir.[1]

Hiç şüphe yok ki ilim; sözü edilen iki bakımdan riâyet olunması gereken zorunlu maslahatlara dahildir. Bu da şu sebeplere dayanır:

---

1 el-Muvafakât, c. 2, s. 8

İLMİN ŞER'Î BİR ZORUNLULUK OLMASININ SEBEPLERİ:

1. İlme olan ihtiyacımız yemeğe, içmeye, giyinmeye ve tedavi olmaya duyduğumuz ihtiyaçtan daha az değildir. Zira ilim, din ve dünyanın dayanağıdır.

2. Sömürgeciler -hatta kindar işgalciler- Müslümanların ülkelerini birçok sebepten dolayı işgal etmişlerdir. Bu sebeplerin en önemlilerinden biri de Müslümanlardaki bilgisizliktir.

3. Yıkıcı mezheplerin ve batıl fırkaların yayılması: Bunun meydana gelmesi-

nin en büyük nedeni nüfuz edip iyice yerleşecek boş kalpler bulabilmesidir. Zira şer'î ilim gibi sağlam bir kalenin korumasına sığınmayan kalpler aldanma, dalâlet ve çeşitli sapıklıklara düşmek gibi sonuçların hedefindedir.

Burada şuna dikkat çekmek istiyorum: İslamî uyanış bugün ilim talebelerine ihtiyaç duymaktadır. Bu ülkede ve diğerlerinde birçok seçkin gençle bir araya geldim. Hayra olan düşkünlüklerine, davet alanındaki hamasetlerine ve din konusundaki gayretlerine rağmen bir çoğunun dinî ilim açısından yetersiz olması beni gerçekten üzdü.

Bir ülkeye gitmiştim. Orada bereketli bir İslamî uyanış olduğunu gördüm. Bu durum beni oldukça sevindirdi. An-

cak fetva vermeye cüret edildiğini, gençlerden oluşan çoğu liderliğin dinî ilimden çok çok uzak olduğunu görmem beni fazlasıyla üzdü. Kendi kendime şunu sordum: Dinî ilim bakımından oturaklı olmayan liderler tarafından davet çalışmaları yönetilebilir mi? Bu tür cemaatlerin ve hareketlerin varacağı son ne olur?

Hiç şüphesiz davet çalışmalarının böyle kimselere idare edilmesi doğru değildir. Bu tür davet çalışmalarının çabaları ve umutlarının boşa gideceği kuşkusuzdur. Çünkü dininin emrini, Rabbinin kitabını ve Peygamberinin sünnetini bilmeyen bir önderlik/yönetim, eninde sonunda davetin gereklerini yerine getirmekten aciz kalacaktır.

Hayret ve şaşkınlık uyandırıcı bir durumdur ki; insanlar, alanında teknik bilgiye sahip bir mühendis olmayan kimselerin herhangi bir ev dizayn etmesinin mümkün olmadığı konusunda fikir birliği ederken öte yandan önem bakımından zirvede olan davet çalışmaları konusunda önemsemez bir tutum sergileyebilmektedirler. Böylelikle bu çalışmalar dinî ilim yönünden yetersiz kimselerce yürütülmektedir.

4. Vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir. İlmi dinî bir zorunluluk kılan en önemli sebepler özetle bunlardır.

MÜSLÜMANLARIN BU ÇAĞDA ZAYIF OLMASININ NEDENLERİ

Bu sebeplerin şöylece özetlenmesi mümkündür:

1. Mescidin Etkisinin Kaybolması:

Bugün Müslüman ülkelerin pek çoğunda mescidler sadece beş vakit namaz kılınmak için kullanılmaktadır. Hatta bazı mescidlerde müezzinin mescidi açmadan önce ezan okuduğuna, herhangi bir kimse namazdan sonra daha fazla

nafile kılmak isterse, müezzinin ona “Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Evinde kıl!” dediğine şahit oldum.

İşte mescid, sadece bu birkaç rek’atın kılınacağı yer haline gelmiş ve ümmetin hayatındaki fonksiyonu kaybolmuştur. Ümmet hakkında hüzünlü mersiyeler okunacak bir duruma gelmiştir. Buna karşın Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in hayatında mescid, yönetim ve liderlik, planlama, ilim ve eğitim merkezi idi.

2. İlmi ile Amel Eden Âlimlerin Azlığı:

Kendilerini ilme adamış, ilmin yayılması için çaba sarf eden, bildikleri ile amel eden ilim adamlarının sayısı azdır.

Bugün birçok Müslüman ülkede dinî uzmanlık alanlarında (master, doktora gibi) çeşitli unvanlar taşıyan binlerce insan bulmak mümkündür. Ancak sahip oldukları ilim ile ümmetteki cehaleti kaldırmak için Allah yolunda mücadele eden tebliğ ehli ve ilmi ile amel eden âlimleri araştırdığınızda parmak sayısını geçmeyecek kadar azınlıkta olduklarını görürsünüz.

Hatta ben bazı Müslüman ülkelerde böyle ilim adamlarının parmak sayısı kadar bile olmadıklarını gördüm. Bulunduğum ülkedeki âlimleri sormuştum. Bana "falan âlim, filan âlim ve…" var demişlerdi. O âlimlerin yanına gittim. (Davulun sesi uzaktan hoş gelir ya…) Keşke gitmez olaydım! Kendilerinde bazı yanlışlar olduğunu, dine ge-

reği şekilde bağlı olmadıklarını, sığ ve aciz olduklarını gördüm. Gerçekten de birisi bazı metinleri ezberleyebilir. Fakat bizim metin ezbercilerine ihtiyacımız yok. Makama önem verip de öğrendikleri ilmi ihmal eden âlimlere de ihtiyaç duymuyoruz. Biz âmil, yetkin ve mücahid âlimlere ihtiyaç duyuyoruz.

3. İslam Ülkelerinde Eğitimin Çeşitli Merhalelerinde Yanlış Planlama Yapılması:

Birçok İslam ülkesinde eğitim planları oldukça yanlıştır. Ya laik, ya solcu, doğudan veya batıdan alınma ithal planlardır. Çok azında nurdan damlalar bulunmaktadır.

4. Azim ve İstek Yoksunluğu:

Bir hocanın herhangi bir ilmî derse başladığını ve bu derse çok sayıda talebe katıldığını, fakat daha sonra bu sayının azalmaya başladığını ve en sonunda da hoca ile birlikte bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az sayıda kişi kaldığını görebilirsiniz.

Bunun nedeni hayatımızda hamasî duyguların baskın olmasıdır. Bu hamasî duygular hayatımıza hükmetmektedir. Aramızda sebat, uzak görüşlülük, geniş ufukluluk, ikna olarak, ciddiyetle düşünerek davranışta bulunmak, zorluklara tahammül etmek gibi özelliklere sahip olanlar azdır.

5. Dünyanın Kendisini Açması, Onun Lezzetleri ve Metaı ile Meşgul Olmak:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Allah’a yemin olsun ki, sizin hakkınızda fakirlikten korkmuyorum. Fakat sizden öncekilere serildiği gibi dünyanın size de serilmesinden ve onlar gibi sizin de dünya için rekabete girmemizden ve yine onlar gibi sizin de helak olmanızdan korkuyorum.”[2]

6. Oyun-Eğlence Vesilelerinin Bolluğu:

İnsanın daha yüce şeylerle ilgilenme-

---

2 Buhârî, 2988; Müslim, 2961

sini, daha önemli konularla meşgul olmasını engelleyen oyun-eğlence vb. vesilelerinin çok sayıda olması.

Gençlik, boş vakit ve… (   )

Nasıl bir mefsedettir insana!

7. Dinî İlimleri Zayıflatan Cüz'î Uzmanlıklar:

Eskiden âlimler dinî ilimlerin her alanında tefsir, hadis, akîde, usûl, fıkıh ve diğer alanlarda da ilim sahibi olurlardı. Şimdi ise mesela fıkıh ikiye ayrılmaktadır. Bazı kimseler fıkıh alanında uzman iken, bazıları da fıkıh usûlü alanında mütehassıstırlar. Dinî ilimler işte bu minvalde birbirinden ayrılmıştır. Üniversiteler yarı eğitimli kimseler mezun eder ol-

muştur. Birine soru soracak olursanız, o konunun kendi uzmanlık alanına girmediğinden dolayı cevap veremeyeceğini söyleyerek özür dilediğini görürsünüz. Bu durumun normal ve kabul edilebilir bir hal almış olması musibettir.[3]

Ümmetin geçmiş ilim adamlarına şöyle hızlıca bir bakacak olursak;

Mesela İmam İbn Cerîr et-Taberî, hem tefsir konusunda doruk noktasındadır; hem de hadis alanında zirvededir; dil bakımından da güçlü bir ibare ve sağlam bir üslûba sahiptir.

Dinî ilimlerle ilgili fakültelerin çeşitli bölümlerinde eserleri tahkik edilen

---

3 Asıl problem bu kimselerin cevap veremeyerek özür dilemeleri değil; böyle yarı ilim talebele-rinin mezun edilmesidir.

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye de böyledir. Bu eserlerin kimisi tefsir, kimisi hadis, kimisi akîde, kimisi fıkıh, kimisi yargı (kaza), kimisi davet, tarih ve dinî siyaset bölümlerinde tahkik çalışmasına tabi tutulmuştur.

Düşünün ve onların âlimleri ile bunların âlimlerini karşılaştırın!

8. Bazı Maddî İlimler Karşısında Psikolojik Eziklik Duymak ve Dinî Uzmanlıklara Aşağılık Kompleksi ile Bakmak:

Kimi gençler bir mecliste bir araya toplandıklarında birbirlerine nerede okuduklarını sorarlar. Biri tüm kibri ve böbürlenmesiyle "ben tıp fakültesinde okuyorum" der. Öbürü başını kaldıra-

rak “ben mühendislik fakültesinde okuyorum” der. Üçüncüsü ise başını öne eğerek “benim ortalamam düşük. Onun için şeriat fakültesine girdim” der.[4]

Bu durum, İslam ülkelerimizin genelinde bulunan acı verici gerçeklik içerisinde tanıyıp varlığını kabul etmemiz gereken bir trajedidir.

Birçok uzmanla konuşurken şöyle diyorlardı: Şahit olduğumuz trajedilerden biri de bazı Ezher âlimlerinin çocuklarının tıp ve mühendislik fakültele-

---

4 Bizim ülkemizde ise -Suudî Arabistan’ı kasdetmektedir- bu anlatıldığı gibi değildir. Çünkü bizdeki şeriat fakülteleri ortalaması yüksek olmayan talebeyi kabul etmezler. Ülkemizdeki Dini İlimler fakültelerinin talebesi başını onurlu bir şekilde kaldırmaktadır. Çünkü yüksek bir sosyal statüye sahiptir.

rinde okumalarıyla iftihar etmesidir. Bu durum onların nefislerindeki bozukluktan, kalplerindeki ezilik duygusundan ve sahip oldukları mensubiyet ve ihtisasa aşağılık kompleksi ile bakmalarından kaynaklanmaktadır. Bunlara çocuklarının nerede okuduğunu soracak olsanız, biri "tıpta", diğeri beşerî bilimler bölümünde, öteki de tıpta, dördüncüsü de hukukta diye cevap verecektir.

Kavram ve anlayışların ters-yüz olmasının getirdiği şaşırtıcı durumlardan biri de bazı eğitimli kişilere "nereden mezunsun" diye sorduğunda bütün gururuyla "Amerika'da mezun oldum" demesidir. Aynı soruyu bir başkasına yönelttiğinde içinde hissettiği bir acı ile- "babam izin vermedi. Ben de kendi ülkemde okudum" demektedir.

Bütün bunlar insanın sahip olduğu tasavvurları karıştıran, bakışları farklı yönlere döndüren psikolojik eziklikten doğmaktadır. Sonuçta da işte böyle mersiye okunacak acizlik ve geri kalmışlık durumuna ulaştık.

İzzet ve şeref tamamıyla dinî ilimlerin öğrenilmesinde, Kitâbullaha ve Rasûlullah'ın sünnetine özen gösterilmesindedir. Fakat kendisine izzet ve şeref kazandıracak unsurlara, liderliğini sağlayacak sebeplere hala sırt çeviren ümmetin bedenine batılılaşma yandaşı organların yönelttiği derin yaralamalar bulunmaktadır. Benim görüşüme göre bu yaralamalar psikolojik ezikliğe sebep olmakta ve "yazıklar olsun!" "vahlar olsun!" demeye neden olmaktadır.

HÜKÜM BAKIMINDAN DİNÎ İLMİN KISIMLARI

Dinî ilim üç kısımdır:

1. Farz-ı ayn: Mükellefin, vacip fiilleri ancak kendisi ile eda edebileceği bilgileri öğrenmesi. İslam'ın rükünleri, imanın rükünleri vb.

2. Farz-ı kifaye: İnsanların dinlerine ve dünyalarına yönelik işlerini yapmaları için gerekli olan bilgilerin edinilmesidir. Bazı kimseler bu bilgileri edindiklerinde diğerlerinden sorumluluk düşer.

3. Müstehab: Delillerin usûlleri ko-

nusunda, farz-ı kifaye olan miktarın ötesinde daha derin bilgiler elde etmeye çalışmak. Bir ilim konusunda vacip olarak ihtisas sahibi olan kimseye diğer bir ilim nafile olur.

İLİM ve İLİM EHLİNİN FAZİLETİ HAKKINDA NASSLAR

Allah teâlâ âyet-i kerimelerinde şöyle buyurmuştur:

"De ki: Rabbim, ilmimi arttır!"
(*Taha, 114*)

"De ki: Bilenlerle bilmeyenler hiçbir olur mu?" **(*Zümer, 9*)**

"Allah, sizden iman edenleri ve ilim verilmiş olanları derecelerle yükseltir." **(*Mücadele, 11*)**

"Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler korkar." **(*Fatır, 28*)**

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

"Allah kimin hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih kılar." Muttefekun aleyh.[5] Bu hadiste; psikolojik eziklik illetine müptela olmuş birçok Müslüman gencin dinî ilimlere dair sahip oldukları hatalı anlayışların bertaraf edilip iptali söz konusudur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* diğer hadislerinde şöyle buyurmaktadır:

"Bir âyet de olsa benden tebliğ edin!"[6]

"İlim aramak için bir yola girmiş olan kimsenin Allah, cennete giden yolunu kolaylaştırır."[7]

---

5 Buhârî, K. İlm, 10; el-Humus, 7; Müslim, K. İmâra, c. 3, no: 175

6 Buhârî, K. Enbiya, 5

7 Müslim, K. Zikr ve'd-Dua, c. 4, no: 38

"Âdemoğlu öldüğü zaman ameli kesilir. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariye, kendisiyle faydalanılan ilim veya kendisine dua eden salih evlat."[8]

"İlim talep etmek her Müslüman farzdır."[9]

"Dünya melundur. İçindekiler de melundur. Ancak Allah'ı zikretmekle buna yardımcı olanlar ilim sahibi kimse veya ilim öğrenen kimse bunun dışındadır."[10]

"Kim ilim talebi için çıkarsa, dönene kadar Allah yolundadır."[11]

"Âlimin abide olan üstünlüğü, benim en

---

7 Müslim, K. Zikr ve 'd-Dua, c. 4, no: 38
8 Müslim, K. Vasıyye, c. 3, no: 14
9 İbn Mace, Mukaddime. Hadis tarikleri ile hasendir.
10 Tirmizî, 4/2322. "Hasen-garib" demiştir.
11 Tirmizî, 5/2647. "Hasen-garib" demiştir.

alt derecenizdekine olan üstünlüğüm gibidir." Daha sonra şöyle buyurmuştur: "Allah melekleri, gök ve yer ehli ve hatta yuvasındaki karınca ve balık bile insanlara hayrı öğretene salât ederler."[12]

"Âlimin abide olan üstünlüğü ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Muhakkak ki âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar, ne dirhem miras bırakmamışlardır. Onlar ancak ilmi miras bırakmışlardır. Kim onu alırsa, bol bereketli bir payı almıştır."[13]

---

12 Tirmizî, 5/2685. "Hasen-garib" demiştir.
13 Tirmizi, 5/2685

KÜÇÜK YAŞTA İLİM ÖĞRENMEK ve ÂLİMLERİN BU KONUDAKİ BAZI GÖRÜŞLERİ

Gençlere yönelteceğimiz en güzel nasihatlerden biri daha bu yaşlarda iken ilme yönelmeye teşvik etmemizdir. Zira bu yaşlar akıllı kimsenin dört elle sarılacağı bir fırsattır. Çünkü genç bugün güç yetirebildiği şeylerden gelecekte aciz kalabilir.

Bu konuda ilim talebinin küçük yaşta gerçekleştirilmesinin önemini ve ileriki yaşlarda öğrenilmesi karşısındaki ayrıcalığını ifade eden ilim adamlarına

ait birçok söz bulunmaktadır:

Hasan el-Basrî şöyle demiştir: "Küçük yaşta ilim öğrenmek, taşa işlenen nakış gibidir."[14]

Alkame şöyle demektedir: "Gençken ezberlemiş olduğum şeyleri sanki bir kağıtta veya yapraktaymış gibi görüyorum."[15] Bu Alkame'nin hafıza gücünden kaynaklanmaktadır.

Hasan b. Ali kendi oğullarına ve yeğenlerine şöyle demiştir: "İlmi öğrenin! Siz bugün toplumun küçükleri olsanız

14 el-Medhal ile's-Suneni'l-Kubrâ, no: 640. Muhakkik "İbn Abdilberr, Beyânu'l-İlm, 1/82'de rivayet etmiştir" demiştir.

15 el-Medhal ile's-Suneni'l-Kubrâ, no: 642. Muhakkik bu sözü el-Hummânî kanalıyla İbn Sa'd'a dayandırır. İbn Sa'd, et-Tabakat, 6/87

da, yarın büyükleri olacaksınız. Ezberlemeyen yazsın!"[16]

İlim bir avdır, yazı onun bağı
Sağlam iplerle bağla avlarını

Ceylanı avlayıp serbest bırakman
En büyük ahmaklıktır bu yapılan

Urve b. Zubeyr oğullarına şöyle demiştir: "Hadi bana gelin ve benden öğrenin! Çünkü siz yakında bir toplumun büyükleri olacaksınız. Ben de bir zamanlar yüzüne bakılmayan bir küçük çocuktum. Belli bir yaşa geldiğimde insanlar bana bir şeyler sormaya başladı-

---

16 el-Medhal ile's-Suneni'l-Kubrâ, no: 632. Muhakkik bunu İmam Ahmed'in oğlu Abdullah tarikinden olan senedle İbn Abdilberr, 1/82'ye dayandırmıştır.

lar. İnsana dini ile ilgili bir şey sorulup da onu bilmemesinden daha acı bir durum yoktur."[17]

Lokman'dan rivâyet edildiğine göre oğluna şöyle demiştir: "Yavrucuğum! Âlimlerle beraber otur! Onların önüne diz çök! Muhakkak ki Allah ölü toprağı göğün bereketi ile dirilttiği gibi kalpleri de hikmetle canlandırır."[18]

Ayrıca şöyle demiştir: "Yavrucuğum! İlmi, ulemaya karşı böbürlenme, beyinsizlerle tartışma ve değişik meclislerde gösteriş yapma vasıtası edinmek için öğrenme! İlimde zühd göstererek, cehalete

17 İbn Abdilberr, Beyânu'l-İlm ve Fadlih

18 el-Medhal ile's-Suneni'l-Kubrâ, no: 445. Muhakkik, İbn Abdilberr, Beyânu'l-İlm, 1/106'ya dayandırmıştır.

rağbet ederek ilmi terk etme! Yavrucuğum! Meclisleri gözünün üstünde seçkin bir yere sahip olsun! Allah'ı zikreden bir topluluk gördüğün zaman onlarla beraber otur! Eğer âlimsen ilmin sana fayda verir. Bilgisizsen, sana öğretirler. Allah belki onlara rahmet ihsan eder de onlarla beraber sana da isabet eder. Allah'ı zikretmeyen bir topluluk gördüğün zaman onlarla oturma! Zira âlim isen, ilmin sana fayda vermez; bilgisizsen seni daha da saptırırlar."[19]

Yine şöyle demiştir: "Yavrucuğum! Hikmet fukarayı krallar makamına oturtmuştur."[20]

---

19 Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih
20 Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih

Tarihi ve âlimlerin biyografilerini okuyanlar için bu son söz oldukça açık ve nettir. Zira ulemanın çoğu önemsenmeyen yoksul ve zayıf kimselerdi. Bununla birlikte krallar makamına oturmuşlardır. Krallar maddî tahta oturmuşlarsa, âlimler de manevî tahta, insanların gönlünde tahta kurulmuşlardır.

"Kralların hikmeti –yani ilmi- size terk ettikleri gibi siz onlara dünyayı bırakın!"[21]

---

21 Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih

İLİM TALEBİ İÇİN YAPILAN YOLCULUKLAR

İlim talebi için yolculuk yapmak, özellikle bu ümmet içinde ve daha da özel bir şekilde selef arasında tarih boyunca bilinen bir şeydir.

Kur'an-ı Kerim'in ebedîleştirdiği en güçlü ilim yolculuklarından biri Kehf sûresinde anlatılan Musa *aleyhisselam*'ın Hızır *aleyhisselam*'a yaptığı yolculuktur.

Bu Bâbdaki En Güzel Örneklerden:

Cabir b. Abdillah:

Cabir b. Abdillah radıyallahu anh'ın Abdullah b. Uneys'ten tek bir hadis dinlemek için Şam'a yaptığı ve bir ay süren yolculuğu. Hakkında yolculuk yaptığı hadis şudur: "İnsanlar kıyamet gününde yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaktır."[22]

Ebu Eyyub el-Ensarî:

Ebu Eyyub el-Ensarî'nin bir tek hadis dinlemek için Mısır'da bulunan Ukbe b. Amir'in yanına yaptığı yolculuk. Bu hadis şudur: "Kim bir Müslüman(ın ayıbın)ı örterse Allah da kıyamet gününde onu(n ayıbını) örter."[23] Ebu Ey-

22 Müslim, 2859
23 Buhârî, 2310; Müslim, 2580

yub Mısır'a varır varmaz hadisi dinlemiş ve hemen Medine'ye geri dönmüştür.

Busr b. Ubeydillah:

Şöyle demiştir: "(Yemin ederim ki,) eğer olsaydı, tek bir hadis için herhangi bir ülkeye yolculuğa çıkardım."

Ebu'l-Aliye:

Şöyle demiştir: "Sahabelerden aktarılan hadisi dinlerdik. Sonra yolculuğa çıkıp bizzat kendilerine giderek onlardan dinlemeden razı olmazdık." Burada isnadın alî olması amaçlanmaktadır. Bugün ise birtakım ilim talebeleri bir konferansa çağırılsalar "kaset dükkânlarına gidip kaydedilmiş olan o konferansın

kasetini alsak yeter" demektedirler.

Bugünün ilim talebeleri kendi durumlarıyla o üstün gayret sahibi eşsiz şahsiyetlerin halini bir karşılaştırsınlar! Belki bu onları daha bir ciddi olmak ve bu yolda kolları sıvamak bakımından itici bir güç olur.

İLİM TALEBİ KONUSUNDA SELEF-İ SALİHÎN'İN DURUMU

Ümmetin selefinin ilim talebi konusundaki halleri hayret uyandırıcıdır. Bu yolda vakitlerini harcamış, gençliklerini geçirmişlerdir. İnsanı dehşete sevk eden, akulları durduran ve azmi kamçılayan sonuçlara erişmişlerdir.

* Ebu Zur'a şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel bir milyon hadisi ezbere biliyordu." Ona: "Sence bu nasıl oluyor?" denildiğinde "hafızası …. ondan aldım" dedi.[24]

---

24 Sıfatu's-Safve, 2/337

* Ben de soruyorum: “Kaçımız bin hadisi ezbere biliyor?”

Hatta “kaç tanemiz Nevevi’nin Kırk Hadis’ini iyi bir şekilde ezbere biliyor?”

* Süleyman b. Şu’be şöyle demiştir: “Yanında hiçbir kitap bulunmadığı halde Ebu Davud’dan 40.000 hadis yazdılar.

* Ebu Zur’a er-Razî şöyle demiştir: “İnsanın “kulhuvallahu ehad”ı (su gibi) ezbere bildiği gibi ben de 200.000 hadisi, müzakere ile 300.000 hadisi ezbere biliyorum.”[25]

* İmam Ebu Bekr b. el-Arabî *Tefsiri Kebir*’ini 80 cüz olarak telif etmiştir. *Şerhu’t-Tirmizi, Muvatta, Ahkamu’l-Kur’a-*

25 Sıfatu’s-Safve, 4/88

ni'l-Kübra ve's-Suğra, el-Avâsım mine'l-Kavâsım, el-Mahsûl fi'l-Usûl gibi birçok eseri bulunmaktadır. Tüm eserleri de en üst düzeyde (tabakada) yer alan tasnif-lerdir.

* İbn Ebi'd-Dünya bin eser bırak-mıştır.

* el-Müstedrek sahibi Hakim bin cüzden fazla tutan eser te'lif etmiştir.

* İbn Asâkir Tarih'ini 80 cilt olarak telif etmiştir.

Onun hakkında Ebu'l-Mevâhib şöyle demiştir: "Bir benzerini görmedim. Kırk yıl boyunca aynı metodu takip ederek derlemede bulunan bir başka kimse de görmüş değilim."

* Muhammed b. İshak 1700 hoca-dan dinlemiştir. Daha yirmi yaşınday-

ken ilim talebi için yolculuğa çıkmış ve altmış beş yaşında geri dönmüştür.

* İmam Buhari ilim için birçok ülkeye yolculuk yapmıştır. 1000'den fazla hocadan ders dinlemiştir. Uykudan uyanır, kandili yakar, hatırına gelen bir faideyi yazar, sonra tekrar uyur ve sonra uyanırdı. Hatta aynı şeyi bazı geceler yirmi defa yaptığı olurdu.

* İbn Teymiye hakkında Zehebî'nin "o tanıtılmaya ihtiyaç duymayacak kadar meşhurdur" demesi bizim için yeterlidir.

* Hafız İbn Receb el-Hanbelî, Ebu'l-Vefâ b. Ukayl el-Hanbelî hakkında şunları söylemiştir: "Önde gelen alimlerden, zeki kimselerdendir. Üstün zekâya, geniş bir kavrayış gücüne sahiptir. "Ömrü-

mün bir anını bile zayi etmek bana helal değildir. Dilim müzakere veya münazara yapamasa, gözüm mutalaada bulunamasa bile uzanmış dinlenirken düşüncemi çalıştırırım. Yazabileceğim bir şey hatırıma gelmeden kalkmam. Yirmi yaşındayken ilme karşı duymadığım düşkünlük ve hırsı seksen yaşında iken kendimde görüyorum" derdi.

Bizde ise birisi altmış yaşına vardığında "canlı cenaze" derler.

* Adı geçen İbn Ukayl ayrıca şunları söylemiştir: "Ulemanın icmaı ile alimler yanında tahsil edilen en yüce şey vakittir. Vakit içinde türlü fırsatlar barındıran bir ganimettir. Mükellefiyetler ise çok sayıdadır."

İbn Ukayl *rahimehullah el-Funûn* adlı eserini 800 cild olarak te'lif etmiştir. Bir

de 20 ciltlik küçük bir kitabı bulunmaktadır.

* İbn Ukayl el-Varrâk şöyle demiştir: "Ebu Cafer et-Taberî ashabına ve talebe-rine "Kur'an tefsiri mi yapmak istiyorsunuz" diye sormuş. "Ne kadar tutar?" demişler; o da "300.000 varak" karşılığını vermişti. Bunun üzerine "bu tamamlanmadan önce ömürlerin tükeneceği bir iştir" dediklerinde tefsiri yaklaşık 3.000 varakta ihtisar etti. "Adem aleyhisselam zamanından bugünümüze kadarki dünya tarihini yazmak ister misiniz?" diye sorduğunda "ne kadar tutar?" demişler, o da tefsirle ilgili söylediği kadar bir miktar söylemiş ve onlar da aynı karşılığı vermişlerdir. Bunun üzerine Taberî "inna lillah… Azim ve gayretler ölmüş" deyip tarihi de tefsir kadar ihtisar etmiştir.

İbn Cerir et-Taberî'nin talebelerinin dahi azim ve gayretleri ölmüşse, bugünün talebeleri….. Hoca birkaç küçük sayfa yazdığında onunla beraber yazma, hocayı takip edip açıklamalarını bir araya derleme konusunda tembellik gösteren, sene sonu geldiğinde bir miktar para karşılığında fotokopisini alıp birkaç saat içinde bunları ezberleyen ve en sonunda da ezberlediklerini imtihan kağıtlarına geçiren bugünün talebeleri hakkında sözlüklerde niteleyici bir sözcük bulamıyoruz.

* Hatib şöyle demiştir: "Simsimi'yi dinledim; Ebu Cafer et-Taberî'nin her gün kırk sayfa olmak üzere kırk yıl boyunca yazdığını anlatıyordu."

İşte onun yazmış olduğu bu ilim, güçlü ve derinlikli bir ilimdir. Bazı iba-

releri anlayabilmek için uzun süre uğraşıyoruz. Buna mukabil bugünün birçok ilim talebesi –vakitleri müsait olmasına rağmen- basit ve zayıf nakillere sahip kırk sayfayı dört ayda ancak yazabilmektedir.

* Muhammed Kürd Ali, *Kunûzu'l-Ecdâd* adlı kitabında İbn Cerir'in biyografisinde şunları kaydetmiştir: "Hayatından bir tek dakikayı birine faydalı olmak ve fayda elde etmek dışında geçirdiği kendisinden nakledilmiş değildir."

Bu hususu doğrulayan bir delil şudur: Muafî b. Zekeriyya'nın sikalardan birinden rivâyetine göre vefatından önce İbn Cerir'in yanındaydı. Cafer b. Muhammed tarihinden bir duayı hatırladı. Hokka ve sayfa isteyerek o duayı yazdı. Kendisine "bu durumda mı?" denildi-

ğinde "insanın ölüm anında dahi ilim iktibasını terk etmemesi gerekir" dedi. Bunun ardında bir saat ya da daha kısa bir süre sonra vefat etti. Allah rahmet eylesin!

Bahsedilen bu hal ile günümüzün üniversitelerindeki bazı talebelerin halini karşılaştırınız! Günümüzdeki talebelerden biri nezle olsa, üç gün izin almak istiyor. Sene sonu geldiğinde hoca meşru ya da meşru olmayan birtakım özür yağmurlarıyla karşı karşıya kalıyor. Basit sebeplerle hem de dinî fakültelerde ilim talebinden özür bildiriyorlar.

* Farisî şöyle demiştir: "Ebu'l-Mealî el-Cuveynî'nin şöyle söylediğini duydum: Ben normalde uyumam da, yemem de. Ancak gece ya da gündüz uy-

ku iyice bastırırsa uyurum. Hangi vakitte olursa olsun yemek yemek istediğimde yerim." Aldığı tüm lezzet ve zevk, hangi çeşit olursa olsun ilim müzakere etmekte ve fayda talep etmekte idi.

* Bu numunelerin sonunda Şeyh Muhammed b. İbrahim rahimehullahın hayatından öğrencilerinin birinin[26] yazmış olduğu şekliyle bir misal zikretmek istiyorum:

"Şeyh *rahimehullah* vaktinin çoğunu bulundukları mertebe ve derecelerine göre talebelerinin eğitimine ve öğretimine ayırıyordu.

---

26 Bu öğrencisi önde gelen alimler heyeti üyesi Abdullah b. Munî'dir.

Şeyh Abdullah b. Abdillatif'in mescidinde sabah namazından sonra küçük talebeleri için bir meclis düzenler; onlara el-Âcurrûmîyye'den nahv kurallarını okuturdu. Daha sonra orta yaştaki talebeleri ve onlardan sonra da büyük talebelerine el-Elfiyye okuturdu.

Bu üç gruptan her birine uygun mesele, bahis ve dersler verilirdi. Nahv dersleri bittiğinde fıkıh dersine başlardı. Talebeler hocaya *Muhtasaru'l-Muleni*'yi ezbere okurlardı. Daha sonra metnin şerhine ve manalarının açıklamasına başlardı. Bundan sonra hocanın açıklamasının ardından talebelerden biri okuyarak diğerleri de dinleyerek dersi tekrar ederlerdi.

Fıkıh dersini de bitirdikten sonra hadis dersine başlardı. En gözde kitapları

Buluğu'l-Meram idi. Çünkü bu eser ahkâm kitaplarına uygun ve onların sırasını takip ediyordu. Ayrıca da bu eser ahkâm kitaplarının delili, hükümlerinin kaynağı ve ferî meselelerin dayanağıydı. Hoca bu eserin lafızlarını açıklar, hükümlerini beyân eder, faydalarını ortaya çıkarırdı.

Bahsedilen nahv, fıkıh ve hadis derslerinin hepsi bir tek oturumda yapılırdı. Sahip olduğu bu büyük ilim halkasına gidip-gelen çok sayıda talebe bulunmaktaydı. Bu ilim meclisi içinde hoca, gelenlerin çokluğuna ve kalabalıklığına rağmen bitmek tükenmek bilmeyen bir su kaynağı, tatlı bir pınar gibiydi. Hoca dersten sonra evine gider, orada zaruri ihtiyaçlarını giderecek kadar kalır, sonra kuşluk vaktinde tekrar mescide, ilim

meclisine geri dönerdi. Büyük talebeler gelirler, kendisine büyük eserleri, kapsamlı kaynakları okurlardı. Daha sonra öğle namazından önce evine gider ve öğle namazı vaktine kadar dinlenirdi. Namazı kıldıktan sonra büyük ve küçük talebelerle birlikte Kütüb-i Sitte'den bir eserden ders yapılırdı. Bu dersin ardından talebeler hocaya Şeyhulislam İbn Teymiyye'nin, Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab'ın ve diğerlerinin selef akidesine dair akîde kitaplarını okurlardı.

Ders ikindi namazına; namaz sonrasından da akşam vaktine yakın bir zamana kadar sürerdi. Bu derste tek bir oturum şeklindeydi. Çünkü talebeler peşi peşine gruplar halinde geliyordu. Hepsi de tevhid, hadis, fıkıh ya da nahv kitabından ders okuyordu.

Akşam namazından sonra feraiz ilmi için ayrı bir vakit tahsis ediyordu. Yatsı namazı yaklaşınca genel bir derse başlardı. Birisi İbn Kesîr Tefsirini kendisine okur; o da yatsı namazına kadar ihtiyaç gördüğü kadarıyla zikredilmesini ve eklenmesini uygun gördüğü şekilde tefsire ve âyet-i kerimelere ta'likte bulunurdu.

Yatsı namazından sonra insanların bazı ihtiyaçlarını kabul etmeye başlar ve sonra da uyurdu. Daha sonra gece namazını kılmak için kalkardı.

İşte şeyh, vaktinin tümünü, bütün hallerini ilim hizmetine, ilim tahsiline ve ilmin yayılmasına adamıştı.

Bu minvalde 1339 h.'dan 1382 h.'ye kadar –yolculukları ve hastalık durumu dışında- devam etti. Fakat son on yılda

sorumluluklar vaktini almaya başlamıştı.[27]

Peşi sıra gelen asırlar boyunca ümmetin tarihini güzel kokulara boğan bu eşsiz şahsiyetlere Allah rahmet eylesin!

27 Bk. el-Buhûsu'l-İslâmiyye Dergisi, sayı: 18

İLİM VE MAL KARŞILAŞTIRMASI

İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* ilim ile mal arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırmanın burada zikredilmesi yerinde olacaktır. İbnu'l-Kayyim çeşitli yönlerden ilmi maldan üstün görmüştür. Bunların en önemlileri şunlardır:

- İlim peygamberlerin mirasıdır. Mal ise kralların ve zenginlerin mirasıdır.

- İlim sahibini korurken, mal sahibi malının bekçiliğini yapmaktadır.

- İlim başkalarına harcamakla, dağıtmakla artar. Mal ise sadaka dışında yapılan harcamalarla bitip gider.

- İlim, sahibi ile kabirde dahi beraberdir. Mal ise sadaka-i cariye olması dışında, ölümüyle birlikte sahibinden ayrılır.

- İlim mala hükmeder. İlim hükmeden, mal ise hükmolunandır.

- Malı iyi-kötü, Müslüman-kafir herkes elde edebilirken faydalı ilmi ancak mümin elde edebilir.

- Âlime krallar da, diğer insanlar da ihtiyaç duyar. Mal sahibine ise elinde-avucunda bir şeyi olmayan, ihtiyaç sahibi kimseler ihtiyaç duyar.

- Mal sahibi zaman zaman fakir ve muhtaç duruma düşebilir. İlmin ise yok olması gibi bir endişe söz konusu değildir.

- Mal insanı dünyaya kul eder. İlim ise Rabbine kul olmaya çağırır.

- Mal, sahibinin hakkına sebep olabilir. Malları sebebiyle kapılıp götürülmüş nice insanlar bulunmaktadır. İlimde ise, ölümünden sonra bile sahibi için hayat bulunmaktadır.

- İlimle gelen mutluluk daimidir. Malla gelen mutluluk ise geçicidir.

- Âlimin kadri ve kıymeti kendi zatındadır. Zenginin kıymeti ise malındadır.

- Zengin malı ile insanları dünyaya çağırır. Âlim ise ilmi ile ahirete çağırır.

Bu ikisinden hangisini tercih edeceğinize bakınız! Allah sizi gözetsin!

CEHALETİN TOPLUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve İLMİN GETİRDİĞİ ERDEMLER

Cehalete razı olan, ilimden geri duran, ilme ve ilim ehline önem vermeyen bir toplum ağır bedeller ödemeye mahkûmdur.

Cehaletin hem fertler ve hem de toplum üzerinde altından kalkılmaz büyüklükte vahim etkileri bulunduğuna Rabbani sünnetler tanık olduğu gibi tarih de yazmış, yaşanan gerçek de göstermiştir. Bu etkilerin en barizleri şunlardır:

1. İman zayıflığı, takva azlığı:

Cahil kimse nelerden sakınacağını bilmez. Basiret üzere kurtuluşa götürecek olan yolun farkında değildir.

2. Artan günahlar:

Cehalet sebebiyle günahların artması, fuhşiyatın, fitnelerin, hasedin, dünya perestliğin ve diğer afetlerin yayılması söz konusudur.

Islah müesseselerinden birinin raporunu incelemiştim. Bu raporda o ıslah müessesesinin sakinleri –ki hepsi ahlakî veya benzeri bir suç işlemiş kimselerden oluşmaktadır- hakkında ilginç bir istatistik bulunmaktaydı. Bu insanların çoğunun oldukça cahil olan ailelerden geldiklerini gördüm. Öte yandan eğitimli kimselerin yoğun olarak bulunduğu

mahallelerde suç oranının az olduğunu ve bu bölgelerde işlenen suçların genelinin bölge halkı tarafından işlenmediğini gördüm.

3. Cehalet, heybeti azaltır:

Cehalet, düşman karşısında heybetin azalmasına, zayıflamasına götürür. Onlara ve onların fikir ve davranış alanında ortaya attıkları sapkınlıklara muhtaç hale getirir.

4. Cehalet toplumu pranga altına alır.

Cehalet; akide, ahlak, siyaset, toplum, ekonomi, sanayi vb. birçok alanda toplumu prangalarla bağlar.

5. Ailevî problemler:

Cehalet sebebiyle ailevî problemler

artar; terbiye zayıflar; evlatlar zayi olur gider. Dolayısıyla da toplum acı ve dikenli meyveler devşirir.

6. Bezginlik ve tembellik:

Bezginlik, tembellik, azimsizlik, yüce değerlerin ardından gitmedeki kusur… Hepsi de cehaletin kesin sonucudur.

Dağlara tırmanmaktan korkanlar
Sonsuza dek çukurlarda yaşarlar

İlme ve ilim ehline yüksek düzeyde önem gösteren, ilim tahsiline yönelen, tüm enerjisini ilim yoluna sevk eden, kendisine yön veren kimseleri ilim ehlinden edinen toplum ise ilmin engin

gölgesinde hayatını sürdürür, zengin bahçelerinde yaşar. Bu husus şu noktalarda görülmektedir:

1. Delilin gerektirdiğince ilim ve amel üzere kurulu bir Allah inancı.

2. Allah'ı hakkıyla tanımak. O'na karşı korku ve ümit içinde bulunmak. Allah'ı en iyi şekilde tanıyan kimse, ondan daha çok korkar.

3. Münkerden kaçınmak. Münkerlerin vahim sonuçları, eninde sonunda karşılaşılacak olan elim etkileri bilindiğinden bunlardan uzak kalınır. İtaatlere ve Allah'a yakınlaştırıcı amellere sarılarak ümmet helaktan kurtarılmış olur.

4. Hak sahibi olan herkesin hakkını yerine getirmek. Ana-baba, akraba, komşu ve diğer hak sahiplerinin huku-

kunu gözetmek. Çünkü bu kimselerin haklarını bilmek, hakkı yerine getirmeye ve gözetmeye kişiyi sevk eder.

5. İçsel mutluluk, hem dünyevî ve hem de uhrevî hayata yönelik hissi lezzet.

6. Hayata tüm yönlerinde -toplumu ilim ve basiret sahibi ya da cahil ve hakir olsa bile- Allah'ın şeriatını tahkim etmek.

ÖĞRENİM VESİLELERİ

1. Takva: Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

> ***"Allah'a karşı takva sahibi olun da Allah size öğretsin!"***
>
> ***(Bakara, 282)***

Takva sözü edilen meselelerin en önemlisi ve en muazzamıdır. Takva olmaksızın diğer vesileler de fayda sağlamaz.

2. Mescidlerde, evlerde ilim sahibi kimselerle, hocalarla beraber olmak. Bu vesileye özen göstermeleri, bu ülkede

ilim sahibi ve büyük ilim talebesi konusundaki bolluğu fırsat bilmeleri hususunda talebeleri teşvik etmek isterim. Eğitim işine koyulmuş bu kadar ilim adamı sayısına ulaşmayı yirmi yıldır temenni ediyorduk. Önceden mesela Riyad'da ancak iki ya da üç âlim bulabiliyorduk. Birçok Müslüman ülkeye gittim fakat âlimlerin –az sayıda olmasına rağmen- meclisine kayda değer bir katılım göremedim. Ayrıca akîdelerinde ve yaşayışlarında bozukluk bulunabilmektedir.[28] Bu vesileyle özellikle bu ülkede[29]

28 Bu ifade; akide ve yöntemdeki doğrulukla birlikte saygıdeğer âlimlerin bulunmadığı manasına gelmemektedir. Fakat baskın olarak görünen durumdan söz ediyorum.

29 Suudi Arabistan'da (çev.)

ikamet etmekte olan ilim talebesi kardeşlerimi böylesine harika bir ilmi atmosfer içerisinde bulundukları dönemi bir fırsat olarak görüp iyi değerlendirmeleri yönünde teşvik etmek isterim.

3. Okullar, enstitüler ve üniversiteler: Özellikle de bunların dinî olanlarla ilgili olanları.

4. Dost, arkadaş ve ilim talebeleri ile beraber yapılan okumalar.

5. Bol bol mutalaada bulunmak, düzenli ve seçmeli olarak özel okumalar gerçekleştirmek. İlim ve görüş sahibi kimselerin bu yoldaki irşatlarına tutunup, bunları uygulamada ciddiyet göstermek.

6. Mes'elelerin inceleneceği, sonuçların çıkarılacağı ve problemlerin derin-

liklerine inileceği dakik araştırmalarda bulunmak.

7. Vaktin kıymetini bilip iyi muhafaza etmek, zaman planlamasını güzel yapmak. Her hak sahibine hakkını ifrata ve tefrite kaçmadan vermek bakımından vakti iyi kullanmak konusunda hırslı olmak.

8. Kasetlere kaydedilmiş olan konferans, panel ve ilmî dersleri dinlemek. Bu da –her ne kadar tam anlamıyla gerçekleştirmese de- ilim talebine yardımcı bir vesiledir.

Bu vesilelerin hepsi ile birlikte ilim talebinin gerçekleştirilmesi mümkündür. Sadece bir kısmıyla yetinilmesi ilmin istenen şekilde tahsil edilmesi için yeterli değildir.

İLİM TALEBESİNİN BAZI SIFATLARI

• Allah İçin İhlaslı Olmak:

Sahip olduğu ilimle vechullahı ve ahiret yurdunu istemesi; görsünler, duysunlar gibi riya ve sûm'ayı ya da dünyalık bir maksadı hedeflememesi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Kendisi ile Allah azze ve cellenin vechinin hedefleneceği bir ilmi sadece dünyadan bir maksadı elde etmek için kim öğrenirse, kıyamet gününde cennetin kokusunu bulamaz."[30]

---

30 İbn Mace, Mukaddime, 1/252; Ahmed, Müsned, 2/338

İlim talebesinin ihlas ile takva ve murakabeyi bir arada bulundurması gerekir.

"Allah'a karşı takva sahibi olun da Allah size öğretsin."

(Bakara, 282)

• Sabır, Sıkıntılara Tahammül, Geniş Gönüllülük:

İlim; arzu ve şehvet değil bir cihaddır, mücadeledir. Şair ne kadar güzel söylemiş:

Verse de sana sıkıntı
Yazın sıcağı,

Güzün kurağı,
Kışın soğuğu,

Hoşuna gitse de senin
Güzelliği ilkbaharın,

Söyle bana ne zaman,
Ne zaman sarılacaksın ilme?

• **İlim Talebinde Tevazu:**

İlim talebinde alçakgönüllü olup kibir ve gururdan sakınmak. Çünkü utangaç olan ve kibirli olan kimse ilme nail olamaz.

Bir an olsun zilletini ilmin
Tatmamış olan insan

Yudumlar kadehini cehlin
Sonuna dek ömrün

• **Kendini ilme vermek, ilme yönelmek ve ilim tahsiline kilitlenmek.**

Çünkü siz her şeyinizi de ilme verirseniz, o size ancak bazısını bahşedecektir.

• **Ulemaya saygı duymak, sahip oldukları mevkiye muhafaza etmek, onları yaralamamak veya değerlerini azaltıcı tavır ve davranışlarda bulunmamak.**[31]

• **Talebenin şiarı şu olmalıdır: "Hikmet müminin yitiğidir. Nerede bulursa ona en layık olan odur."**

* **Hocalarına, öğretmenlerine karşı**

---

31 Âlimlerin değerini azaltıcı tutumlar sergilemeyi, onları çeşitli tavırlarla yaralamayı kendilerine adet edinmiş, meşhur olabilmek için merdiven edinmiş kimseler bulunmaktadır. Halbuki bu hedeflerine erişmede hiçbir nasipleri yoktur. Bk. "Luhûmu'l-Ulemâ Mesmûme (alimlerin etleri zehirlidir)" adlı müellife ait bir risale.

edepli olmak, anlattıklarını güzelce dinleyip kavramak, münakaşada yumuşak ve dikkatli davranmak.

* Kısır çekişme ve cedelleşmeden uzak durmak. "Haklı yere olmak dışında cedelleşme (tartışma) yoktur."

İLİM TALEBESİNİN GÖREVLERİ

1. Vera, takva, ilmi ile amil olmak:

Özellikle ilim talebelerinin vera, takva ve iyilik sahibi kimseler olmaları, sahip oldukları ilimle amel etmeleri, hem inanç ve hem de yaşantı bakımından; hem söz, hem de fiil açısından İslam'a bağlı kalmaları gerekir.

İlimleri ile amel eden, davranışlarında istikametten ayrılmayan birçok ilim talebesi bulunmasına rağmen bazı ilim talebeleri olması gerektiği şekilde dini iltizam göstermemektedir. Görünen davranışlarında olsun, evinin içinde olsun,

birçok davranışlarında olsun çeşitli dinî muhalefetler görebilirsiniz. Bu sınıfta yer alan ve hiçbir fayda sağlamayan talebeler ümmet için ilmi ile amil ve etkili âlimler kesinlikle oluşturamazlar.

2. İlmin insanların özeline de, geneline de sarfedilmesi:

İnsanların dinleriyle ilgili konularda bilinçlendirilmeleri, aralarında hayrın yaygınlaştırılması. Zira ilmi gizlemek, ümmete ulaşmasına engel olmak tehlikeli bir durumdur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"Kim ilmi gizlerse, Allah ona kıyamet gününde ateşten bir gem takar."*[32]

---

32 Ebu Davud, Sunen, K. İlm, 4/9; İbn Mace, Mukaddime, 1/264

3. Basiret üzere Allah'a davet etmek; marufu emredip münkeri yasaklamak:

İlim talebelerinin yapması gereken emr-i bi'l-maruf nehy ani'l-münker ile alakalı görevler oldukça fazladır. Bunlardan söz edilmesi konuyu oldukça uzatır. İlgili olan yerlere müracaat edilmelidir.

"Sizden hayra çağıran, marufu emreden ve münkeri yasaklayan bir ümmet olsun. İşte onlar felaha erenlerdir." ***(Al-i İmran, 102)***

4. Salih önderlik:

İlim talebesine karşı insanlar özel bir bakış açısına sahiptirler. Dolayısıyla ilim talebesinin bizzat kendisinin harika bir

örnek oluşturması; insanların dalâletine sebep olmaması gerekmektedir. Günah başka insanlar hakkında tek bir günah iken, ilim talebesi için birkaç günah demektir. Çünkü insanlar ilim talebesini örnek alırlar. İnsanların video gibi fesadın yayılmasına neden olan cihazları edinirken falan ilim talebesinin de bu tür cihazları evinde bulundurduğunu –hak ya da batıl- delil olarak ileri sürdüklerini nice defalar duyulmaktadırlar. İlim talebeleri bu noktada çok dikkatli olmalıdırlar. Âlimin ayağının kayması davullar çalınıp duyurulmasına sebepse, kendileri bu noktaya daha yakındırlar.

5. Ölünceye kadar ilim talebine devam etmek:

Artık ilme ihtiyaç duymamak, ilmi

tahsilini yeterli görmek ve ilmi seviyesini üstün görmekten sakınmak. Bu bâbda ümmetin selefinde bizim için en hayırlı misal bulunmaktadır. Mesela İmam Taberî –önceki satırlarda da geçtiği gibi- ölümünden az bir süre öncesine kadar ilim talebinden bir an olsun durmuş değildir. Öte yandan ilim talebeliğine mensup bazı kimseler yüksek öğrenim diploması aldıklarında öğrenimlerini orada bırakmakta ve ilim talebinden geri durmaktadırlar. Bunlardan bir misal olmak üzere ilim talebelerinden biri ilmi tezini tamamladıktan sonra kitaplarını satmıştır. Bu bir trajedi ve geriye dönüştür. İlim hakikati konusunda sakat bir anlayıştır.

Ayrıca bazı ilim talebeleri mesela doktora diploması aldıklarında diğerle-

rine karşı bir üstünlük hissetmektedirler. Bu alçakça bir histir. Kalbin hasta olduğunu haber vermektedir. Şahsiyetin eksikliğinden ve başkalarını aşağı görmekten neş'et etmektedir.

6. Hak konusunda cüretkârlık:

Bu, ümmeti aziz kılan bir sıfattır. Böyle bir sıfata sahip olanlar çok nadir dir. Allah hakkında kınayanın kınamasına aldırmayan, bu hususta can, mal ve daha başka korkular taşımayan kimselere çok büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Ebu Said el-Hudrî gibilerine ihtiyaç duyulmaktadır. O ki, halife Mervan b. Hakem'in bayram gününde hutbeyi namazdan önce okumasına insanların önünde karşı çıkmış, inkâr etmiştir.

Mesela âlimler sultanı Îzz b. Abdisselam. Hakkı haykırmakla ilgili ne kadar da çok olay nakledilmiştir. Misal olarak bir gün sultanın atının yularını çarşıda tutmuş, azarlamış ve ülkede içki bulundurulmasına karşı çıkmıştır. Ona "Baban senden hayırlıydı. Onun zamanında hiç içki görmemiştik" demiş ve insanların huzurunda çok şiddetli ifadelerle karşı çıkmıştı. Sultan ise ondan özür dilemekten, vaadde bulunmaktan kendisini hemen bırakmasını istemekten fazla bir şey yapmamıştı. Îzz b. Abdisselam ise, bütün içki dükkânlarının kapatılması emrini çıkarmadan sultanı bırakmamıştı.

Sultanı bırakınca insanlar Îzz b. Abdisselam'a "Ey Îzz! Bu zalim, diktatör bir kraldır. Bir zorbalık yapmasından kork-

muyor musun?" dediklerinde Îzz, bütün tarihi dolduracak şu sözünü söylemişti: "Ben Allah subhanehu ve teala'nın azametini tasavvur ettim. Sultan önümde bir kedi gibi oldu."

Mesela Şeyhulislam İbn Teymiyye. Onun da birçok olayı anlatılmaktadır. Bunlardan biri Tatarların kralı Kazan ile arasında geçmiştir. Kazan Dımaşk'a savaşmaya gelince Şeyhulislam çıkıp şöyle demiştir: "Sen Müslüman olduğunu, beraberinde bir kadı, bir imam ve bir müezzin bulunduğunu iddia ediyorsun ve bizimle savaşacaksın. Baban ve deden kafir idiler ama senin yaptığını yapmadılar. Aksine antlaşma yaptılar ve buna sadık kaldılar ama sen söz verdin, sözünde durmadın.

Bunun üzerine kralın savaş azmi kırıldı. Şeyhten kendisi için dua etmesini istedi ve Müslümanlarla savaşmadan geri dönüp gitti.

İnsanlar Kazan'ın Şeyhulislam'a bir zorbalık edeceğini düşünüyorlardı.

Böyle harika örneklere ümmet bugün ne kadar da muhtaçtır! Hak kelimesini haykıran zalimlerin zulmüne, müstekbirlerin zorbalığına aldırmayan kimselere ne kadar da ihtiyaç duymaktadır!

7. Ümmetin içinde bulunduğu hal ile ilgili kapsamlı ve mükemmel bir bilince sahip olmak:

Toplumun problemleri ile ilgilenip insanların isteklerinden soyutlanıp uzak

kalmamak. Birçok ilim talebesinin kendi ümmetlerinin içinde bulunduğu durumdan bîhaber kalmaları üzüntü verici bir husustur. Bu durum bize şunu hatırlatmaktadır: Emperyalistler Suriye'ye girdiklerinde bazı ilim talebeleri Hanefi ile Şafiînin evlenmesinin caiz olup olmadığını tartışmaktaydı. Bazıları bunun caiz olmadığını söylerken; bazıları da ehl-i kitap mensubu kadınla evlilik konusuna kıyasen caiz olduğunu ifade etmiştir. Bu sırada da haçlıların silahlı orduları Şam toprakları üzerindeki nüfuzlarını gittikçe genişletiyordu.

Bir şahıs bana mahremiyetlerine halel getirilmesi, davetçilerin alınıp götürülmesi gibi Müslümanların türlü sıkıntılara maruz kaldığı bir ülkeden bahsediyordu.

Şöyle diyordu: O ülkede alimlerden birinin dersine gitmiştim. Ders halkasına oturdum. Hoca hamd ve sena ile derse başladı. Sonra şöyle dedi: Kadının sakalı çıktığında traş etmesi caiz midir, değil midir?

Hoca bu soruyu ortaya atıp, bu konuyu tartışırken Müslüman erkekler hapishanelerdeydi; hanımların namusları kirletiliyordu; yetimler ise mahrumiyetin ve perişanlığın sıkıntılarına maruz kalıyorlardı. Hayret doğrusu!

Hayret verici bir husus daha var: Afgan cihadı hakkında, Filipinlerdeki cihad hakkında hiçbir şey bilmeyen ilim talebeleri var. Hatta Müslümanların çektikleri sıkıntıları bilmek bir yana adı Filipinler olan bir ülke bulunduğunu bilmeyen kimseler var.

Belki kimisi şöyle demiş olabilir: Biz Allah'ın kitabını, Peygamber sallallahu aleyhi vesellem'in sünnetini ezberleyecek, şer'î ilimlerde derinleşecek kimselere ihtiyacımız var. Uluslar arası planda ya da yerel alanda neler olup bittiğini araştırmaya ihtiyacımız bulunmamaktadır. Bu bir hata ve sakat anlayıştır. Mücrimlerin yolunu tanımak konusunda Kur'an'ın yaptığı çağrıya ve ümmetin içinde bulunduğu hakkında Kur'an'da yer alan açık ve net konulara aykırıdır.

BAZI ŞAİRLERİN İLİM TALEBİ ve FAZİLETİ HAKKINDAKİ SÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

Şair şöyle diyor:

İlimle serveti kıyasa yeltenen kimse,
Basiretsizdir, yalancıdır bu hükmünde

Bir diğeri de şöyle der:

İlim, şerefin doruk noktası,
Toplumun ulaşacağı,

İlim sahibi olan
Korunmuştur teleften

Ey ilim sahibi insan!
Dikkat, kirletme lütfen!

İlmini, günahlara bulaşmadan
Çünkü bulunmaz halefi ilmin

Direkleri olmayan evi ilim yüceltir
İzzet ve şeref yuvasını cehalet,
Yerle bir eder, yıkar, tüketir

Bir başka şair de şöyle demektedir:

Cehalet, ölmeden önce ölümdür sahibine,
Kabre girmemiş bedenleri zaten kabirdir.

Başka bir şair de şöyle demektedir:

Malla, mülkle değil servetle
Akılla, bilgiyle ve de ilimle

Gencin kıymeti yükselir böyle
İlim bir hazinedir bitmez tükenmez
Rütbesi artsa da kişinin ilmi yükselmez

Başka bir şair de şöyle demektedir:

Bir bakıma aynıdır farksızdır insanlar,
Babaları Âdem, anaları Havva,

Övünç duydukları bir şeref olsa da asıllarında
Sonuçta toprak ve sudan ibaret aslında

İlim ehlinden başkası için övünç mü var?
Onlar isteyene hidâyeti gösteren kılavuzdurlar

İlme değer verdikçe kişi değerlidir
Cahiller ehl-i ilme düşmandır

İlme sarıl sonsuza dek canlı kal!
İnsanlar ölü iken ilim ehli dipdiri

Bir âlim ashabından birine şöyle demektedir:

Uykusuz kalmayı istemezsin,

Geceleri uykuya dalar gidersin,

Sonra da kalkıp beni izlemek istersin!

Bir şair şöyle diyor:

Hocadan gelecek cefaya katlan!
İstenmez hallerdedir derinliği ilmin

Bir an olsun ilmin acısını tatmayan
Hayat boyu yudumlar zilletini cehaletin

Gençken eğitim fırsatını kaçıran kimse
Dört tekbir al üzerine ölüdür diye!

Bu sözler insanın ömrünün geri kalan kısmın ilim tahsil edemeyeceği şeklinde bir ümitsizliğe kapılması manasına

gelmez. Fakat doğru olan tutum ilmin en yakın ve erken zamanda elde edilmesidir.

Şair şöyle diyor:

Kardeşim, şu altı şeyle erişirsin ilme,
Bunların tafsilatını açıklayacağım sana

Zeka, hırs ve çalışkanlık
Dil, uzun zaman ve hocayla beraberlik

Bir başkası da uyararak şöyle demektedir:

Hiçbir halinde tembelle arkadaş olma!
Nice iyi insan, kötü olmuştur başkasıyla,

Nasıl sönüp giderse küle düşen kor
Ahmaklık zekiye çabucak sirâyet eder

Başka bir şair de şöyle der:

Zorluk miktarıyla kazanılır yüce işler,
Üstünlük isteyen için uykusuz geçer geceler

Hem izzet istersin, hem uyur durursun,
İnci istiyorsan eğer denizlere dalarsın

Bir başkası da ilminden gördüğü faydayı açıklayarak şöyle der:

Nerede olsam benimledir ilmim fayda verir
Sandıkların içi değil, gönlüm onun yeridir

Evde isem, ilim benimle, yanımda
Çarşıdaysam, o da orada çarşıda

İLİM TALEBİ İLE İLGİLİ UYARI ve NOTLAR

1. İlim talebinde kapsamlılık ve denge olmalıdır; usûlü bir yana bırakıp ferî meselelerle meşgul olmamalıdır. İlim talebesi tefsir, hadis, akîde, fıkıh, usûl, siyaset, iktisat, enformasyon ve ümmetin durumu hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu ilim dalları ile ilgili sahip olduğu bilgide dengeli olmalıdır. Hiç şüphesiz kişi bu ilim dallarının tümünde birden uzman olamaz. Fakat bunlardan birinde mütehassıs olması ve aynı zamanda da diğer ilimlerle sıkı bir ilişki içinde bu-

lunması gerekir. Bir ilimde mütehassıs olup da diğer ilimlerin cahili olan bir talebeye ihtiyacımız yoktur.[33]

2. Fetva konusunda vera sahibi olmak, fetva verirken dikkatli davranmak, zamanımızda bazı ilim talebelerinin fetva konusunda aceleci davrandıklarını görüyorum. Buna karşın geçmiş âlimler -Allah onlardan razı olsun- fetva vermek konusunda dikkatli davranıyor, hemen fetva vermeye yeltenmiyorlardı. Bugünkü ilim talebelerine ne oluyor ki, fetva vermek için aralarında yarışıyorlar da bunun tehlikesine aldırış etmiyorlar!

---

33 Özellikle de bu ilim talebesi dünyevî ilimlerden birinde ihtisas sahibi ise… Şer'î ilimlerde uzman ise zaten maddi ilimleri öğrenmesine gerek kalmaz.

Irak'tan bir adam Malik b. Enes *rahimehullah*'a gelmiş ve kırk soru sormuştu. İmam Malik –rivâyetlerden birine göre- bu soruların yalnızca üçü hakkında fetva vermiş geri kalan otuz yedi soru hakkında ise özür dilemişti. Soru soran kişi "biz onca yolu kat edip sana geliyoruz, sen ise sadece üç soruda başkasının cevabını bilmiyorsun" deyince, İmam Malik şöyle dedi: "Hayvanına bin ve seni gönderene "Malik b. Enes'i buldum ama ilimden hiçbir şey bilmiyor" de!

Bu tevazu ve fetva vermedeki dikkatli davranışı sayesinde İmam Malik âlimler arasında böyle yüksek bir mevkiye ulaşmıştır.

3. Yarı eğitimli kimselerden sakının! Bilmedikleri halde bildiklerini zanne-

den, hem ülkelerin hem de insanların harap olmasına neden olan yarı eğitimli kimselerden sakının!

Allah'ın izniyle ilmiyle amel eden âlimler olmaları, sınır boylarını korumaları ve böylelikle de ümmetin zayi olmaktan muhafaza edilmesini sağlamaları için ilim talebelerini dinin saf ve asıl kaynaklarından istifade ederek dinde fıkıh sahibi olmaya en içten bir şekilde davet ediyorum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu varid olmuştur: "Allah ilmi söküp alarak kabzetmez. Fakat ulemanın ölümüyle ilmi kabzeder ta ki hiçbir âlim kalmayınca insanlar cahilleri reis edinirler. İnsanlar onlara sorarlar. Onlar da ilimsizce cevap verirler. Sonunda hem sapıtırlar, hem de

saptırırlar."[34] Gençler, aralarında âlimlerin var olmasını iyi değerlendirsinler! Onlardan ilim edinmeye çalışsınlar! O ilim sahibi kimseler vefat edip gittiklerinde yerlerini doldursunlar! Allah'ın kesinlikle şaşmayan sünneti budur.

---

34 Buhârî, K. İlm, 34; Müslim, K. İlm, c. 4, no: 13

İLMİN AMELİ GEREKTİRMESİ

Bu konuda yüksek derecede bilinç ve anlayış sahibi olmaya duyulan ihtiyaç şu hususlar çerçevesinde daha iyi belirginleşmektedir:

1. Ümmetin etkili, ilmi ile amel eden, marufu emreden ve münkeri nehyeden âlimlere ihtiyaç duyması

2. Öğrenim görmüş kimselerin çok ama amel edenlerin az olması: Hem bu ülkede, hem de diğer ülkelerde şer'î ilim alanında uzman veya diğer ilimlerle meşgul olan eğitimli insanların sayısı çoktur. Ancak bu eğitimli insanların ço-

ğu amel yönünden ümmî bir hayat sürmektedirler. Ebu Şakra'nın dediği gibi: "Harf ümmîliği ve velâ ümmîliği."[35] Bu eğitimli kimseler –farklı uzmanlık alanlarına rağmen- Allah'ın emrine bağlı kalmak gerektiğini çok iyi biliyorlar. Bununla birlikte eğitimli kimselerin sayılarıyla ilgili resmi istatistiklerle velâ, dindarlık ve amel ümmîliği hususunda gerçek durum arasında açık bir fark bulunduğunu görmekteyiz.

3. Birçok eğitimli kimsenin Allah'ın ve Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emri konusundaki ihmalkârlıklarının tehlikesini idrak etmemesi, bu emre iltizam

35 Yani ümmîler iki kısma ayrılır: Okuma-yazma bilmeyenler olarak birinci kısım ümmîler ve bir de öğrendiklerini tatbikata dökmeyen ümmîler. bk. Usûlu'd-Din Dergisi, Sayı: 3

gösterme hususundaki kusurları. İşte bizler bugün fertler ve toplumlar planında bu kusurun sıkıntılarını yudumlamaktayız.

4. Öğretim yöntemlerinde görülen açık kusurlar: İslam dünyasında uygulanmakta olan öğretim yöntemleri ilmin amelden ayrılması konusunda en büyük sorumluluğu taşımaktadır. Zira bu yöntemler neticesinde ilmi ile amil âlimler değil, yetkin olmayan okurlar mezun etmektedir.

Bu öğretim yöntemlerinde yer alan müfredat teorik bakımdan genel olarak ve özellikle de bu ülkede[36] iyi bir seviyededir. Fakat asıl üzücü olan durum

36 Suudi Arabistan'da (çev.)

bu müfredatın pratik uygulamalarındadır. Mesela bu öğretim programlarının öğrenciye vacip, helal, haram birçok ahkâmı öğrettiğini; talebenin cemaatle namazın vacip; sigara içmenin haram; faizin haram; isbal (elbise eteklerinin kibir alameti olarak uzun tutulması) ve sakalı traş etmenin haram olduğunu öğrendiğini görebilirsiniz. Sınavlarda bu ahkâmla ilgili sorulara aksi yönde cevap verse de yanılmış demektir. Uygulamaya gelindiğinde çoğu talebenin cemaatle namaz kılmadığını, sigara kullandığını, faizli bankalarla muamelede bulunduklarını, elbiselerini uzun tuttuklarını (isbal), sakallarını traş ettiklerini görmekteyiz. Buna rağmen ne hatalı kabul ediliyorlar, ne de sınıfta bırakılıyorlar.

İslam âlemindeki öğretim müesseseleri bu şekliyle sadece metin ezbercisi kimseler mezun etmektedir.

Müslüman ülkelerin birinde bir İslam üniversitesine girdim. Gördüklerim karşısında dehşete düştüm. Erkek ve kız öğrencilerin karışık olduğunu, kız öğrencilerin avretinin açık olduğunu ve hâyâ duygusunu boş verdiklerini gördüm. Şer'î fakülteleri bulunan böylesi bir İslam üniversitesinde… Böyle bir üniversite ümmet için nasıl bir nesil mezun edecek ki?!

Öte yandan deneye dayalı fakültelerde, programlarında teori ve pratiğe yan yana önem verildiğini görmekteyiz. İnna lillah ve inna ileyhi raciun.

5. Birçok ilim talebesinin lakaplarıy-

la övünüp ümmetleri ve toplumları içindeki mesajlarını unutmaları: Birçok ilim talebesi doktor vb. unvanlara sahip olma arayışı içindedirler. Böyle bir unvana sahip olduklarında ise gurur ve kendini beğenmişliğe kapılmakta sahip oldukları ilmi açık bir biçimde tebliğ etme konusunda kusurlu davranmaktadırlar. Bunlardan bazısına gidip de “namazdan sonra mescidde insanlara bir konuşma yapsan” diyecek olsanız “ben mescidde konuşma yapacağım ha! Vaizlik yapacağım öyle mi?! Ben Dr. falan olarak bu seviyeye mi ineceğim?!” der. Bunu böyle açık söylemese de kendi içinden seslendirecektir.

Evet… Lisan-ı kavli ya da lisan-ı hali ile böyle diyecektir.

Şanın, şöhretin bulunduğu resmi bir konferansa davet edilse, hemen kabul eder.

Bunlar nerede? Ashabın hali nerede? Onlar öyle kimselerdi ki aralarından biri birkaç âyet ezberlese Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu insanlara bir şeyler öğretmesi için çöl halkına gönderirdi. Muaz b. Cebel radıyallahu anh; Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini öğretici olarak Yemen'e gönderdiğinde yalnızca 40 ya da 50 hadis ezbere biliyordu.

İLMİN AMELLE BERABER BULUNMASI GEREKLİLİĞİ

İlmin amelle irtibatı âlimlerin ve ilim talebelerinin hayatında önemli bir sorun, aslî bir meseledir. Amel; ilim ile hedeflenen en büyük maksattır. Amel olmaksızın ilmin hiçbir kıymeti, hiçbir faydası bulunmamaktadır.

İlmin amelle irtibatlı olması gerektiğini vurgulayan ve birbirinden ayrılması konusunda uyarıda bulunan kitap ve sünnette birçok nas yer almaktadır. Bu konu etrafında seleften birçok söz nak-

ledilmiş; şairler gönüllerine düşen dizeler dile getirmişlerdir.

- ***Âyetler:***

Allah teala ***"gazap olunmuşların ve sapıtmışların (yoluna) değil"*** buyurmuştur.

Ulema şöyle demiştir: "Gazap olunmuşlar; ilimleri ile amel etmemiş olan kimselerdir. Sapıtmışlar da cehalet ve dalâlet üzere amelde bulunanlardır." Bu âyeti her gün defalarca tekrar eder dururuz. Acaba bu âyeti fıkhedebildik mi? Maksadını idrak edebildik mi?

Allah subhanehu ve teala İsrailoğullarının yaptıklarının yaptıklarını inkar ederek şöyle buyurmuştur:

"İnsanlara iyiliği emredip, kendinizi unutuyor musunuz? Halbuki kitabı da okuyorsunuz. Akletmiyor musunuz?" (Bakara, 44)

"Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alışveriş ne kadar kötü!" (Al-i İmran, 187)

"Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?" (Saff, 2)

"(Rasûlüm!) Sana bu mübarek kitabı, âyetlerini tedebbür etsinler diye indirdik." (Sad, 29)

Hasen, “âyetlerini tedebbür etmek; amel ederek ittiba etmektir” demiştir.

İbn Abbas *radıyallahu anh* ***“onu hakkını gözeterek tilavet ederler.” (Bakara, 121)*** âyeti hakkında “ona hakkıyla ittiba ederler” demiştir.

Allah azze ve celle Yahudilerin yaptıklarını çirkin görerek şöyle buyurmuştur:

> ***“Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir. Allah’ın âyetlerini yalanlamış olan kavmin durumu ne kötüdür!”***
>
> ***(Cuma, 5)***

Bu zikrettiklerimiz konuyla ilgili bazı âyetlerdir.

• ***Hadisler:***

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Şu dört şeyden sorulana kadar kıyamet gününde hiçbir kulun ayakları kaymaz: Ömrünü nerede tükettiğinden, ilmi ile neler yaptığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve bedenini nerede çürüttüğünden." İsnadı sahih bir hadistir.[37]

Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü adam getirilerek cehenneme atılacak ve karnının bağırsakları çıkacak. "Sen iyiliği emir, kötülüğü nehyetmezmiydin?" denir. "Size iyi-*

---

37 Tirmizi, 2417. Ayrıca bk. Sahihu't-Terğîb ve't-Terhib, 1/126

liği emrederdim, kendim yapmazdım. Kötülüğü size yasaklar, kendim işlerdim" der. Buhari ve Müslim rivâyet etmiştir.[38]

Zeyd b. Erkam'dan rivâyete göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, huşu duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."* Müslim rivâyet etmiştir.[39]

Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"İnsanlara hayrı öğretip de kendisini unutan kimse insanları aydınlatıp da kendisini yakan fitil gibidir."* Bezzar rivâyet etmiş, el-Elbanî sahih olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.[40]

---

38 Buhârî, 3094; Müslim, 2989
39 Müslim, 2722
40 Bk. Sahihu't-Terğîb ve't-Terhîb, 1/128

Enes'ten rivâyete göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesinde ateşten makaslarla dudakları kesilen toplulukların yanından geçtim. "Bunlar kim? ey Cibril!" dedim. "Ümmetinin yapmayacaklarını söyleyen hatipleridir." Bir diğer rivâyette de "ve kitabullahı okuyup ona göre amel etmeyenlerdir" demiştir. İbn Ebi'd-Dünya, İbn Hibban ve Beyhakî rivâyet etmiştir. el-Elbanî, Sahihu't-Terğib ve't-Terhib'de sahih olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.[41]

Mustafa *sallallahu aleyhi ve sellem*'in konumuzla alakalı olan bu hadisleri ilmin ameli gerektirdiğini beyan etmekte, ister alim, ister ilim talebesi ve isterse ilim-

41 Sahihu't-Terğîb ve't-Terhîb, 1/125, 126

den en basit bir şeyi öğrenmiş olan bütün insanlar düzeyinde ilmin amelden ayrılmasının tehlikesini ortaya koymaktadır.

- ***Selefin sözleri:***

Bu konuya ilişkin olarak selefin sözleri de oldukça çok sayıdadır. Bunlardan birazı üzerinde duralım:

Ebu Hureyre şöyle demiştir:

"Kendisiyle amel edilmeyen ilim, kendisinden Allah yolunda infakta bulunulmayan hazine gibidir."

Sehl b. Abdillah şöyle demiştir:

"İlim haricinde dünya cehalet ve ölümdür. İlmin tamamı hüccettir. İlimle amel etmek bundan müstesnadır. İhlas dışında

amelin hepsi heba olmuştur. İhlas ise kendisi ile mühürlenene (kendisiyle sonuca varılana) dek büyük bir tehlike üzerindedir."

Ömer b. Hattab da şöyle demiştir: *"Kur'an okuyan kimse sizi aldatmasın! Fakat Kur'an'la amelde bulunana bakın!"*

Hubeyb b. Ubeyd er-Rahbî şöyle demiştir:

"İlmi öğrenin! Onu akledin! Onunla faydalanın! İlmi süslenmek için edinmeyin! Eğer ömrünüz uzun olursa adamın elbisesi ile süslenmesi gibi ilimle de süslenildiğini (göreceğiniz) yakındır."

Ebû Kulâbe şöyle demiştir:

"Allah sana ilim ihsan ederse, sen de onun için kullukta bulun! Tek arzun, o ilmi insanlara anlatmak olsun!"

Hasan da şöyle demiştir:

"Alimlerin himmeti riâyet, sefihlerin himmeti ise rivâyettir."

Fudayl b. Iyaz şöyle demiştir:

"Alim, bildiği ile amel edinceye kadar o bildiğinin cahili olmaya devam eder. Bildiğiyle amel ettiği zaman alim olur."

Malik b. Dinar da şöyle demiştir:

"İlmi ile amel etmeyen alim Safa mesabesindedir. Üzerine düşen damla kayar gider."

Bir de şunu söylemiştir:

"Hiçbir harfte hata yapmayan adamla karşılaşırsın ama amelinin hepsi yanlıştır.

Eyyub da şöyle demiştir:

"Okuyup da (yani ilim öğrenip de) facir olandan daha pis kimse yoktur."

Evzaî de şöyle söylemiştir:

“İbadet maksadı haricinde fıkıh sahibi olmaya çalışanlara veyl olsun!” denildiği bana haber verildi.”

• *Konu Hakkında Söylenmiş Şairlerin Sözlerinden:*

Uygula ilmini,
Kazan ganimeti!

Güzel değilse amelin,
Fayda etmez ilmin.

İlim bir süs, takva da ziyneti
İlmi ile meşguldür takva sahibi.

Ebu’l-Esved de şu dizeleri dile getirmiştir:

Ey başkasına öğreten insan!
Olmaz mı ki, kendi nefsine de öğretsen?

Hastalıklı kimselere ilaç verirken,
İyi olsunlar diye aslında kendin hastasın sen

Önce kendinle başla!
Engel ol şaşkınlığına!

Nefsini yola getirirsen,
İşte hakimsin sen

Bir huyu yasak edip de kendin yapma!
Böyle yapmak üzerinde büyük bir 1ardır ar!

Abdullah b. Mubarek zekat malları konusunda görevlendirilmiş olan İsmail b. Aliyye'ye şunları yazmıştı:

Ey fukaranın malını avlayan
Doğan kuşlu ilim sahibi!

Sahip oldun dünyaya ve lezzetlerine
Dini alıp götüren bir hileyle

Mecnunlara derman ilaç iken
Şimdilerde kendin mecnun oldun

İbn Avn'dan, İbn Sîrîn'den
Yaptığın rivâyetler nerede?

Eserlerini öğrenip araştırman
Sultan kapılarından uzak durman ne oldu?

Diyorsun ki, zorlandım ne olmuş?
İşte ilim eşeği çamura böyle saplanmış

Sapkın ruhbanlar gibi yapma!
Dünyaya karşı dinini satma!

Ebu İsmail el-İbirî oğlunu ilim ve amele teşvik ederek şöyle demiştir:

İlimde sana yüksek bir paye verilse,
İnsanlar da "sen biliyorsun" dese,

Emin olma Allah'ın sorgusundan,
Bildin ama yaptın mı diye azarlamasından

Büyük alimlerle beraber oldun
Ama onları örnek aldığını görmedim senin

Çocukça davranışlar yakışmaz gence
Gençleşen yaşlı bundan da öte

Günah işlemeden Rabbin hakkın ödesen,
Sen helak olmuşsun hesaba çekilirsen

Hiçbir amelde sana zulmetmedi ancak
Bildiğini uygulamak sana zor olacak

İLMİN AFETLERİ

Bu risaleyi, ilim talebesinin dikkatli davranması için ilmin en önemli adetlerini açıklayarak bitirelim:

1. Günahlar:

Günahlar afetler afetidir. Ateşin odunu yemesi gibi günahlar da ilmi yok eder. Nice haram buluşlar birçok ilmin kaybedilmesine, şüpheli ya da haram mallarla yenilen nice lokmalar ilmi seraba dönüştürmüştür.

Hafızam kötü diye
Şikâyet ettim Veki'ye

Yol gösterdi bana
Günahları terk etmeye

Söyledi: Nurdur ilim
Verilmez isyankâra nuru Allah'ın[42]

"Allah'tan kulları içinde ancak alimler korkar." (Fatır, 28) buyuran Allah doğru söylemiştir.

2. Kibir ve Gurur:

Kendisi için tevazu göstereni Allah yüceltir. Allah için daha fazla alçak

42 Bu dizeler İmam-ı Şafiî'ye aittir. Şiirde adı geçen Veki, İmam-ı Şafiî'nin hocasıdır. (çev. bk. Divanu'l-İmam eş-Şafiî, Dâru'l-Menâr, Kahire, 1990, s. 46)

gönüllülük göstereni Allah daha fazla yükseltir. Kibir, sahibini helak eder; ilmi de yok eder. Kibir ve ilim aynı adamın kalbinde –en yüksek diplomaları taşısa en ağır kitapları ezberlese bile- bir arada bulunmaz. Buhari, el-Edeb'de, Ahmed el-Musned'de, Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "İlmi öğreniniz! İlim için sekinet ve vakarı da öğreniniz! Kendisinden ilim öğrendiğimiz kimselere karşı alçak gönüllü olun! Alimlerin kibirlileri olmayın!"

3. Didişmek, Tartışmak, Cedelleşmek:

İmam Ahmed ve Ebu Davud, Ebu

Hureyre *radıyallahu anh*'ten Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve selem*'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Kur'an hakkında tartışmak küfürdür."*[43]

Seleften bazısı şöyle demiştir: Allah bir kul hakkında hayır murad ettiği zaman onun için amel kapısını açar ve cedel kapısını kapatır. Allah bir kul hakkında şer murad ederse, onun için amel kapısını kapatır; cedel kapısını açar. İbrahim en-Nehai "kesinlikle tartışmadım" demiştir. Cezerî de "vera sahibi hiç kimse kesinlikle tartışmamıştır" demiştir.

İlimden sonra cehaletten, hidâyetten sonra da sapıklıktan şiddetle kaçınmak gerekir.

---

43 Bk. Sahîhu'l-Câmi, 6563

Şer'î mücadele, tartışma Allah celle celaluhu'nun şu âyette kastetmiş olduğudur:

"Ehl-i kitab ile en güzel olandan başkasıyla tartışmayın!"
(Ankebut, 46)

4. İlmi Ketmetmek:

İnfak edildikçe artmak bakımından hiçbir şey ilme benzemez. "Kim bir ilim hakkında soruya muhatap olur da sonra onu ketmederse, kıyamet gününde ateşten bir gemle gemlenir." Tirmizi rivâyet etmiş ve "hasen hadis" demiştir.[44]

İlmin ketmedilmesi unutulmasına ve yok olup gitmesine yol açar. Akmayan

44 Sünen-i Tirmizî, 2649

su kokuşur. Benzer şekilde ilim de ketmedildiğinde kaybolur gider. Bu bilinen ve görülen bir hadisedir.

5. Dünyayla Meşgul Olmak:

İlmin afetlerinden biri de dünyaya yönelmek ve ahiretle değil de dünyayla meşgul olmaktır. Seleften biri şöyle der: Ailem bana bir soğan alma sorumluluğu verseydi ilimden hiçbir mesele öğrenemezdim.

Bütün uğraşısı dünya olanlar, dünyayla yatıp dünyayla kalkanlar hakkında ne demeli? Şöyle diyen el-Elbirî'ye Allah rahmet etsin!

Cehaletle yıkıp dökerken kendini

Yüksek binalar yapmak zenginleştirmez seni

Malı mülkü ilmin üstüne çıkardın bilmeden

Yemin olsun ki sen, adaleti gözetmeden

Aralarında dağlar var nassına göre vahyin

Okursan Taha'yı bunu bileceksin

6. Allah'ın dini konusunda yağcılık yapmak, hakkı söylemeyip batıl karşısında susmak, halk nazarında heybeti yok eden kişiliği zedeleyen davranışlarda bulunmak:

Bu türden tutum ve davranışlar alime zarar verir. Hem kendisine, hem de ilmine kötülüğü dokunur. Bunlar ilmin manevi afetleridir.

Buna benzer şekilde fetvada aceleci-

lik göstermek de alimin namına ve fetvalarına etki edecektir. Öyle ki böyle bir olumsuz etkiden sonra düzgün bir hali olsa da insanların zihinlerinde bu olumsuz izler kalacak ve izalesi de güç olacaktır.

7. Unutmak:

İlmin en büyük afetidir. Bu sebeple Allah rasûlüne nimet bahşetmiş ve ***"sana okutacağız ve unutmayacaksın." (A'lâ, 6)*** buyurmuştur. Unutmanın tedavisi, müzakere, ilmin başkalarına öğretilmesi, ilmi götüren günah vb. etkenlerden uzak durulmasıdır.

Bu saydıklarımız ilmin bazı afetleridir. İlim talebesi bu hususlar hakkında bilgili olmalıdır ki, hidâyetten sonra

cehalete, aydınlıktan sonra körlüğe saplanmasın.

Allah'tan bu ameli kendi vech-i kerimi için yapılmış halis bir amel kılmasını, benden kabul buyurmasını ve Müslümanları bununla faydalandırmasını dilerim! Allah peygamberimiz Muhammed'e, bütün ailesine ve ashabına salat ve selam eylesin!

KONFERANSTA SORULAN BAZI SORULAR

S. 1- Saygıdeğer hocam! Sözleriniz deney ve gözleme dayalı uzmanlıkları bırakıp dinî uzmanlıklara yönelmemiz anlamına mı geliyor?

C. 1- Ben deneysel uzmanlıkların bir kenara bırakılması çağrısında bulunmuyorum. Bilakis bu tür ihtisaslar da terk edildiği takdirde ümmeti günaha sokan, farz-ı kifayeler kapsamındadır. Müslüman ve salah ehli doktorlarımız, mühendislerimiz ve diğer uzmanlarımız

bulunmadığından dolayı nice trajedilere mazur kaldık. Düşmanlarımız bizlere tıp, mühendislik, fizik vb. adlar altında geldiler ve böylelikle Müslümanların ülkelerine girdiler. Bu ilimleri ve bunlarla birlikte de kendi sapıklıklarını ve kendi fesatlarını da soktular.

Fakat ilim talebesinden istenen, hiçbir müslümanın bilmediğinden dolayı mazur görülemeyeceği farz-ı ayn ilimleri en iyi şekilde öğrenmesidir. Bu gerçekleştiği takdirde çeşitli uzmanlık alanları arasında denge kurmamız gerekir. Böylelikle şeriat, tıp, mühendislik, ekonomi ve diğer alanlarda uzmanlaşmış insanlarımız olur. Bununla birlikte tecrübi ilimler alanında ihtisas sahibi olanların vakit bulabildikleri oranda şer'î bilgilerini arttırmaları da gerekir.

S. 2- Bütün islamî uyanışın ilim adamı olması makul müdür?

C. 2- Bütün bir uyanış içinde alimlerin bulunmaması makul müdür? Kesin olarak bütün bir uyanış hareketinin alimlerden oluşması mümkün değildir. Fakat istenen herkesin en alt düzeyde ilim etmesidir. Bundan sonra her beldede uyanış hareketini yönlendiren, idare eden birkaç ulema bulunması gerekir. Zira –konuşmam sırasında da işaret ettiğim gibi- şer'î ilim bakımından oturaklı olmayan kimselerin eliyle islami uyanışın idare edilmesi doğru değildir. Böyle bir durum tehlikeli ve vahim sonuçlara sahiptir.

Hayret verici bir durumdur ki, bazı kimseler tıbbi ehliyeti bulunmayan birinin tıp alanında çalışmasını ya da

söz söylemesini hoş görmezken dinlerini yarı eğitimli veya cahil kimselerden almakta bir sakınca görmemektedirler.

Yine şaşırtıcı bir husustur ki, kimi insanlar davetle ilgili işlerde tüm cüretleriyle konuşurken en ufak bir fıkhî mesele hakkında sorulan soru karşısında sus pus olmaktalar.

S. 3- Ben İslam Hukuku (Şeriat) Fakültesinde talebeyim. Şer'î ilim talebesi olmayı istiyorum. Ancak ilme karşı hırslı olmadığımı görüyorum. Yani hocamızdan bazı konuları sorumluluğumuzdan çıkarmasını istiyoruz. Bu konudaki değerlendirmeniz nedir?

C. 3- Bu ihlas eksikliğine ve ümmetin ilme duyduğu ihtiyacı anlama-

maya dayanmaktadır. Öğrenci sadece diploma ihtiyacı hissetmektedir. Hangi vesileyle olursa olsun bir diploma alabilmek için çaba sarfetmektedir. Allah'ın bu konuda kendisini hesaba çekeceğini hissetmiş olsa hocasından bazı konuları çıkarmasını istemezdi. Bunun aksine hocası bazı konuları sorumluluklarından çıkardığında "Hocam! bu ümmete hıyanettir" derdi. Hiçbir ön hazırlık yapmadan ders anlatan hocaya "Hocam neden hazırlık yapmadınız?" diye sorardı.

Fakat talebeler tembel öğrencileri bulunca azimleri kırılmıştır. "Siz nasılsanız öyle idare olunursunuz."

S. 4- "İlim talebi davete engel oluyor" diyenlere cevabınız nedir?

C. 4- İlimsiz davette hayır yoktur. İmam Buhari *"Söz ve amelden önce ilim babı"* demiştir. Allah teala *"Allah'tan başka ilah olmadığını bil ve günahın için mağfiret dile!"* (*Muhammed, 19*) buyurmuştur. Bu âyette ilim amelden önce gelmiştir.

Bu, ilim talebesinin davetten uzak durup "ilmini tamamlayana kadar davet çalışmasında bulunmayacağım" demesi anlamına gelmez. Bu da bir hata ve sapmadır. Vacip olan ilim ile davetin aynı zamanda olmasıdır. İlim ve amelin birbirinden ayrılması tefrit ve haddi aşmaktır. Sahabe-i kiram "içindeki ilim ve ameli öğrenene kadar o âyetten başkasına geçmezdik" diyorlardı.

İlim talebesinin her ikisini bir arada dengeli ve mükemmel bir şekilde yapması gerekir. Allah'tan ve Rasûlü *sallal-*

lahu aleyhi ve selem'den edinilen fıkıh işte budur.